<u>अस्वीकरण</u>

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षहरुले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषामा जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

[२०२५] ४ एस.सी.आर. ६०८ : २०२५ आई.एन.एस.सी. ४७१

कर्नाटक राज्य विरुद्ध श्री चन्नकेशव.एच.डी. र अन्य।

(सन् २०२५ को फौज्दारी पुनरावेदन नं. १८४९)

०८ अप्रिल २०२५

[सुधांशु धुलिया* र के. विनोद चन्द्रन, न्यायाधीशहरू]

विचारणीय विषय

के उच्च न्यायालयले उत्तरदाता नं.१-सार्वजनिक पद धारक विरुद्ध भ्रष्टाचार निवारण ऐन, १९८८ को धारा १३(१)(ख) सहित पठित धारा १३(२) अन्तर्गत अस्वाभाविक सम्पत्तिको मामिलामा, प्रहरी उपरीक्षक (एस.पी.) ले एफ.आई.आर. दर्ता गर्न आदेश दिनु अघि प्रारम्भिक सोधपुछ नगरेको आधारमा एफ.आई.आर. खारेज गरेर त्रुटि गऱ्यो?

मुख्य बुँदाहरू†

भ्रष्टाचार निवारण ऐन, १९८८ - धारा १३(१)(ख), १३(२), १७ - फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ - धारा ४८२ - सार्वजनिक पद धारकहरू विरुद्ध भ्रष्टाचारका मामिलाहरू - प्रारम्भिक सोधपुछ, अनिवार्य हो कि होइन:

ठहर: होइन - पी.सी. ऐनको धारा १३ वा १७ अन्तर्गत प्रारम्भिक सोधपुछको लागि कुनै व्यवस्था छैन - पी.सी. ऐनको धारा १७ को दोस्रो परन्तुले प्रारम्भिक सोधपुछको कुरा गर्दैन - यद्यपि, सार्वजनिक पद धारकहरू विरुद्ध भ्रष्टाचारका मामिलामा प्रारम्भिक सोधपुछ वांछनीय छ, तर यो अनिवार्य छैन - जहाँ कुनै वरिष्ठ अधिकारीले, सज्ञेय अपराध भएको खुलासा गर्ने विस्तृत स्रोत प्रतिवेदनको आधारमा, एफ.आई.आर. दर्ताको लागि आदेश पारित गर्दछ, त्यहाँ प्रारम्भिक सोधपुछको आवश्यकतालाई खुकुलो पार्न सकिन्छ - प्रस्तुत मामिलामा, प्रारम्भिक सोधपुछ अनिवार्य थिएन किनकि एस.पी. समक्ष स्रोत प्रतिवेदनको रूपमा विस्तृत जानकारी पहिले नै उपलब्ध थियो, जसमा कारबाही सुरु गर्नुको कारणहरू र विवरणहरू दिइएको थियो - तसर्थ, एस.पी. ले उत्तरदाता नं.१ विरुद्ध एफ.आई.आर. दर्ता गर्न स्रोत प्रतिवेदनको रूपमा आफू समक्ष राखिएको सामग्रीको आधारमा आदेश पारित गरेका थिए - उच्च न्यायालयले एफ.आई.आर. खारेज गर्नु हुँदैनथ्यो - विवादित आदेश बदर गरियो। [अनुच्छेद ८, १५, १६]

- लेखक

उद्धृत नजिरहरू

ललिता कुमारी विरुद्ध उत्तर प्रदेश सरकार र अन्य [२०१३] १४ एस.सी.आर. ७१३ : (२०१४) २ एस.सी.सी. १; पी. सिराजुद्दीन विरुद्ध मद्रास राज्य [१९७०] ३ एस.सी.आर. ९३१ : (१९७०) १ एस.सी.सी. ५९५; कर्नाटक राज्य विरुद्ध टी.एन सुधाकर रेड्डी, २०२५ एस.सी.सी. अनलाइन एस.सी. ३८२; सी.बी.आई. विरुद्ध थोम्मान्द्रु हन्ना विजयलक्ष्मी [२०२१] १३ एस.सी.आर. ३६४ : (२०२१) १८ एस.सी.सी. १३५ - सन्दर्भित।

ऐनहरूको सूची

भ्रष्टाचार निवारण ऐन, १९८८; फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३।

मुख्य शब्दहरूको सूची

भ्रष्टाचार निवारण ऐन, १९८८ को धारा १७ को परन्तु; भ्रष्टाचारका मामिलाहरू; खारेजी; फौ.का.सं. धारा ४८२; अस्वाभाविक सम्पत्ति; सार्वजनिक पद धारकहरू; प्रारम्भिक सोधपुछ; स्रोत प्रतिवेदन; प्रहरी उपरीक्षक (एस.पी.); ललिता कुमारी फैसला।

मामिलाको उत्पत्ति

फौज्दारी पुनरावेदन क्षेत्राधिकार: फौज्दारी पुनरावेदन नं. १८४९ सन् २०२५
कर्नाटक उच्च न्यायालय, बेङ्गलुरुको रिट निवेदन नं. २८०५२ सन् २०२३ मा मिति २५.०४.२०२४ को फैसला तथा आदेशबाट उत्पन्न भएको।

पक्षहरूको उपस्थिति

<u>पुनरावेदकका अधिवक्ताहरू</u>:
देवदत्त कामत, वरिष्ठ अधिवक्ता, निशान्त पाटिल, आयुष पी शाह, अरिजित डे, मेहुल कुमार गर्ग।

<u>उत्तरदाताहरूका अधिवक्ताहरू</u>:
रञ्जित कुमार, वरिष्ठ अधिवक्ता, कुमार परिमल, स्मरहर सिंह।

सर्वोच्च न्यायालयको फैसला / आदेश

<u>फैसला</u>

सुधांशु धुलिया, न्यायाधीश

१. अनुमति प्रदान गरियो।

२. कर्नाटक राज्यले हाल कर्नाटक उच्च न्यायालयद्वारा पारित मिति २५.०४.२०२४ को आदेशलाई चुनौती दिएको छ, जहाँ विद्वान एकल न्यायाधीशले उत्तरदाता नं.१ (श्री चन्नकेशव.एच.डी.) विरुद्ध भ्रष्टाचार निवारण ऐन, १९८८ (संक्षेपमा 'पी.सी. ऐन') को धारा १३(१)(ख) सहित पठित धारा १३(२) अन्तर्गतका कसूरहरूका लागि राज्यद्वारा प्रारम्भ गरिएको सम्पूर्ण कारबाही खारेज गर्नुभएको छ, जुन अस्वाभाविक सम्पत्तिको मामिला (वा जसलाई डी.ए. मामिला भनिन्छ) थियो।

३. सन् १९९८ मा, उत्तरदाता नं.१ कर्नाटक पावर ट्रान्समिसन कर्पोरेसन लिमिटेडमा सहायक इन्जिनियरको रूपमा नियुक्त भएका थिए। पछि, उनी बैंगलोर विद्युत आपूर्ति निगम (संक्षेपमा 'बेस्कम') मा कार्यकारी इन्जिनियरको पदमा बढुवा भए।

४. अभियोजन पक्षका अनुसार, उत्तरदाता नं.१ ले सार्वजनिक पद धारकको रूपमा काम गर्दा अवैध रूपमा आफूलाई सम्पन्न बनाएका थिए र फलस्वरूप, मिति ०४.१२.२०२३ मा पी.एस. कर्नाटक लोकायुक्त, बैंगलोर टाउन (बैंगलोर) मा पी.सी. ऐनको धारा १३(१)(ख) सहित पठित १३(२) अन्तर्गत एक एफ.आई.आर. (नं.५४/२०२३) दर्ता भयो। त्यसपछि, अनुसन्धान सुरु भयो।

५. उत्तरदाता नं.१ ले माथि उल्लिखित एफ.आई.आर. खारेजीको माग गर्दै उच्च न्यायालय समक्ष रिट निवेदन दायर गरे। एफ.आई.आर. मुख्य रूपमा पी.सी. ऐनको धारा १७ को दोस्रो परन्तुको उल्लङ्घन भएको आधारमा चुनौती दिइएको थियो, जसले धारा १३ को उपधारा १ को खण्ड (ख) मा उल्लिखित कसूरको सम्बन्धमा प्रहरी उपरीक्षक (संक्षेपमा 'एस.पी.') भन्दा कम दर्जाको नभएको

प्रहरी अधिकृतको आदेश बिना अनुसन्धान गर्न नसकिने व्यवस्था गर्दछ। पी.सी. ऐनको धारा १७ निम्नानुसार छ:

"**१७. अनुसन्धान गर्न अधिकार प्राप्त व्यक्तिहरू।**–फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ (सन् १९७४ को २) मा जेसुकै लेखिएको भए तापनि, निम्न दर्जाभन्दा मुनिको कुनै पनि प्रहरी अधिकृतले,—
(क) दिल्ली विशेष प्रहरी प्रतिष्ठानको हकमा, प्रहरी निरीक्षक;
(ख) बम्बई, कलकत्ता, मद्रास र अहमदाबादको महानगरीय क्षेत्रहरूमा र फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ (सन् १९७४ को २) को धारा ८ को उपधारा (१) अन्तर्गत त्यस्तै रूपमा अधिसूचित अन्य कुनै महानगरीय क्षेत्रमा, सहायक प्रहरी आयुक्त;
(ग) अन्यत्र, प्रहरी नायब उपरीक्षक वा समकक्ष दर्जाको प्रहरी अधिकृत, ले यस ऐन अन्तर्गत दण्डनीय कुनै पनि कसूरको अनुसन्धान महानगरीय मजिस्ट्रेट वा प्रथम श्रेणीको मजिस्ट्रेटको आदेश बिना, अवस्था अनुसार, गर्ने छैन, वा त्यसका लागि वारेन्ट बिना कुनै गिरफ्तारी गर्ने छैन:

तर यदि राज्य सरकारले सामान्य वा विशेष आदेशद्वारा यस सम्बन्धमा प्रहरी निरीक्षकभन्दा कम दर्जाको नभएको प्रहरी अधिकृतलाई अधिकार दिएमा, उसले महानगरीय मजिस्ट्रेट वा प्रथम श्रेणीको मजिस्ट्रेटको आदेश बिना, अवस्था अनुसार, त्यस्तो कुनै कसूरको अनुसन्धान गर्न वा त्यसका लागि वारेन्ट बिना गिरफ्तारी गर्न सक्नेछ:

तर थप, धारा १३ को उपधारा (१) को खण्ड (ख) मा उल्लेखित कसूरको अनुसन्धान प्रहरी उपरीक्षकभन्दा कम दर्जाको नभएको प्रहरी अधिकृतको आदेश बिना गरिने छैन।"

(जोर दिइएको)

६. कर्नाटक उच्च न्यायालयका विद्वान एकल न्यायाधीशको राय थियो कि एफ.आई.आर. दर्ता गर्नु अघि प्रहरी उपरीक्षक ('एस.पी.') बाट आदेश आएको भए तापनि एस.पी. ले आफ्नो आदेश पारित गर्नु अघि कुनै प्रारम्भिक सोधपुछ गरेका थिएनन् र त्यसकारण, एस.पी. द्वारा विवेक प्रयोग भएको थिएन। उच्च न्यायालयका विद्वान न्यायाधीशको रायमा, यसले सम्पूर्ण कारबाहीलाई असर गर्नेछ र तसर्थ, उच्च न्यायालयले विवादित आदेश मिति २५.०४.२०२४ द्वारा एफ.आई.आर. खारेज गऱ्यो।

७. उच्च न्यायालयको यो आदेशलाई कर्नाटक राज्यले यस न्यायालय समक्ष मुख्यतया यस आधारमा चुनौती दिएको छ कि उक्त परन्तु अन्तर्गत परिकल्पना गरिएको प्रारम्भिक सोधपुछ वांछनीय छ तर अनिवार्य छैन। यसबाहेक, कर्नाटक राज्यको तर्फबाट यो तर्क गरिएको छ कि, वर्तमान मामिलामा, एस.पी. ले पी.सी. ऐनको धारा १७ अन्तर्गत मिति ०४.१२.२०२३ मा एक आदेश पारित गरेका थिए र यो आदेश सान्दर्भिक सामग्रीहरूको विचार गरी पारित गरिएको थियो किनकि यो मिति ०५.१०.२०२३ को स्रोत प्रतिवेदनको आधारमा पारित गरिएको थियो।

८. पी.सी. ऐनको धारा १३ वा धारा १७ अन्तर्गत प्रारम्भिक सोधपुछको लागि कुनै प्रावधान छैन। पी.सी. ऐनको धारा १७ को दोस्रो परन्तुले प्रारम्भिक सोधपुछको कुरा गर्दैन। ललिता कुमारी विरुद्ध उत्तर प्रदेश सरकार र अन्य (२०१४) २ एस.सी.सी. १ मा मात्र यस न्यायालयले यस्तो ठहर गरेको थियो कि भ्रष्टाचारका मामिलामा सार्वजनिक पद धारक विरुद्ध कारबाही अघि बढाउनु अघि प्रारम्भिक सोधपुछ गर्नु वांछनीय छ। ललिता कुमारी (सुप्रा) भन्दा धेरै अघि, यस न्यायालयले पी. सिराजुद्दीन विरुद्ध मद्रास राज्य (१९७०) १ एस.सी.सी. ५९५ मा यस्तो अवलोकन गरेको थियो कि "कुनै पनि सार्वजनिक पद धारक, उसको हैसियत जेसुकै होस्, उसलाई यस मामिलामा आरोप लगाइएको प्रकारको गम्भीर दुराचार वा खराब आचरण सरह हुने

बेइमानीका कार्यहरूको सार्वजनिक रूपमा आरोप लगाइनु र उसको विरुद्ध प्रथम सूचना दर्ता गरिनु अघि, जिम्मेवार अधिकारीद्वारा आरोपहरूको सम्बन्धमा केही उपयुक्त प्रारम्भिक सोधपुछ हुनुपर्दछ।" यो फैसलामा भर पर्दै, ललिता कुमारी (सुप्रा) ले भ्रष्टाचारका मामिलाहरूलाई एफ.आई.आर. दर्ता गर्नु अघि प्रारम्भिक सोधपुछ गर्न सकिने मामिलाहरूको श्रेणीमा राखेको थियो। ललिता कुमारी (सुप्रा) को सान्दर्भिक अंश निम्नानुसार छ:

"११७. भ्रष्टाचार सम्बन्धी कसूरहरूको सन्दर्भमा, यस न्यायालयले पी. सिराजुद्दीन [पी. सिराजुद्दीन विरुद्ध मद्रास राज्य, (१९७०) १ एस.सी.सी. ५९५ : १९७० एस.सी.सी. (क्रि) २४०] मा सार्वजनिक पद धारकहरू विरुद्ध कारबाही अघि बढाउनु अघि प्रारम्भिक सोधपुछको आवश्यकता व्यक्त गरेको थियो।

.....

निष्कर्ष/निर्देशनहरू

१२०. उपरोक्त छलफलको दृष्टिकोणमा, हामी ठहर गर्दछौं:

१२०.६. कुन प्रकारको र कुन मामिलाहरूमा प्रारम्भिक सोधपुछ गरिनेछ भन्ने कुरा प्रत्येक मामिलाको तथ्य र परिस्थितिमा निर्भर हुनेछ। प्रारम्भिक सोधपुछ गर्न सकिने मामिलाहरूको श्रेणी निम्नानुसार छन्:

(क) वैवाहिक विवाद/पारिवारिक विवाद

(ख) व्यापारिक कसूरहरू

(ग) चिकित्सा लापरवाहीका मामिलाहरू

(घ) भ्रष्टाचारका मामिलाहरू

(ङ) फौजदारी अभियोजन सुरु गर्न असामान्य ढिलाइ/लापरवाही भएका मामिलाहरू, उदाहरणका लागि, ढिलाइको कारण सन्तोषजनक रूपमा स्पष्ट नगरी ३ महिनाभन्दा बढी ढिलाइ गरी मामिला रिपोर्ट गर्ने।"

(जोर दिइएको)

तथापि, कर्नाटक राज्यका विद्वान अधिवक्ताले तर्क गर्नेछन् कि एकपटक एस.पी. समक्ष विस्तृत स्रोत प्रतिवेदन भएपछि, जसमा कारबाही सुरु गर्नुको कारणहरू स्पष्ट गरिएको छ र विवरणहरू दिइएको छ भने, औपचारिक प्रारम्भिक सोधपुछ आवश्यक नहुन सक्छ किनकि सबै सान्दर्भिक सामग्रीहरू एस.पी. समक्ष पहिले नै उपलब्ध छन्।

९. स्रोत प्रतिवेदन उत्तरदाता नं. २-प्रहरी नायब उपरीक्षक (डी.एस.पी.) द्वारा तयार गरिएको थियो र सोही एस.पी. लाई बुझाइएको थियो। मिति ०५.१०.२०२३ को स्रोत प्रतिवेदन निम्नानुसार छ:

"प्रेषक
प्रहरी उपरीक्षक-०१ कर्नाटक लोकायुक्त
बैंगलोर शहर डिभिजन बैंगलोर

महोदय

विषय: श्री चन्नकेशव एच.डी. कार्यकारी इन्जिनियर, कर्नाटक विद्युत आपूर्ति निगम लिमिटेड, हाल बेस्कम, जयनगर डिभिजन, बनशंकरी प्रथम चरण, बैंगलोरले आफ्नो ज्ञात आयस्रोत भन्दा बढी सम्पत्ति आर्जन गरेको सम्बन्धमा स्रोत प्रतिवेदन पेश गर्ने सम्बन्धमा:

माथि उल्लिखित विषयको सन्दर्भमा, प्राप्त आधारभूत जानकारी अनुसार श्री चन्नकेशव एच.डी. कार्यकारी इन्जिनियर, कर्नाटक विद्युत आपूर्ति निगम लिमिटेड, हाल बेस्कम, जयनगर डिभिजन, बनशंकरी प्रथम चरण, बैंगलोरले आफ्नो आय भन्दा बढी सम्पत्ति आर्जन गरेको थाहा भएको छ।

.....

श्री चन्नकेशवले मिति ११-११-१९९८ मा कर्नाटक विद्युत आपूर्ति निगम लिमिटेड, मुनिराबादमा सहायक इन्जिनियरको रूपमा सेवा प्रवेश गर्नुभयो र त्यसपछि बेस्कम, कोरमंगला डिभिजनमा कार्यकारी इन्जिनियरको रूपमा बढुवा हुनुभयो र त्यसपछि हेब्बल डिभिजनमा काम गर्नुभयो र हाल उहाँ जयनगर डिभिजनमा कार्यकारी इन्जिनियर (भी) को रूपमा कार्यरत हुनुहुन्छ।

भ्रष्टाचारको स्रोत

उहाँले आफ्नो सरकारी सेवा अवधिको दौडान तेस्रो पक्ष (बेनामी) को नाममा र आफ्नो परिवारका सदस्यहरूको नाममा पनि अत्यधिक अवैध सम्पत्ति आर्जन गरेको जानकारी छ।'

त्यसपछि अधिकारीको सम्पत्तिको विवरण दिएपछि, स्रोत प्रतिवेदन निम्नानुसार निष्कर्षमा पुग्छ: "माथि उल्लेख गरिए अनुसार, श्री चन्नकेशव एच.डी. ले सरकारी सेवामा प्रवेश गरेको मिति ११-११-१९९८ देखि ३०-०९-२०२३ सम्मको जाँच अवधिमा आफ्नो ज्ञात आयस्रोत भन्दा रु. ६,६४,६७,०००/- बढी सम्पत्ति आर्जन गरेको प्रथम दृष्टिमै पाइएको छ, जुन ९२.५४% हुन आउँछ। यो पनि थाहा भएको छ कि माथि उल्लिखित एस.जी.ओ. ले बैंगलोर शहर र अन्य स्थानहरूमा आफ्नो नाममा वा तेस्रो पक्ष (बेनामी) को नाममा केही थप अनियमित/अस्वाभाविक सम्पत्तिहरू राखेको हुन सक्छ। यदि उनको बैंगलोरस्थित आफ्नै घर र श्रीरामपुरा मुख्य सडक, अमृतहल्ली, जक्कुरस्थित अन्य घरहरू, नागवारास्थित ससुराको घर, एस.जी.ओ. को कार्यस्थल, र उनको बहिनीको निवासमा खानतलासी गरिएमा, उनको ज्ञात आयस्रोत भन्दा बढी चल तथा अचल सम्पत्ति, सुन, चाँदीका सामान, नगद र बैंक मौज्दात फेला पर्ने सम्भावना छ। तसर्थ, माथि उल्लिखित सरकारी कर्मचारी विरुद्ध पी.सी. ऐन १९८८ को धारा १३(१)(ख) सहित धारा १३(२) अन्तर्गत मामिला दर्ता गरी उपयुक्त कानूनी कारबाही गर्न अनुरोध गरिन्छ।"

१०. यो स्रोत प्रतिवेदन अनुसार, उत्तरदाता नं. १ ले जाँच अवधि अर्थात् मिति ११.११.१९९८ देखि ३०.०९.२०२३ सम्ममा आफ्नो ज्ञात आयस्रोत भन्दा रु. ६,६४,६७,००० बढी सम्पत्ति आर्जन गरेको प्रथम दृष्टिमै पाइएको थियो। यो स्रोत प्रतिवेदनको आधारमा, जुन एक प्रकारको प्रारम्भिक सोधपुछ बाहेक केही होइन, एस.पी. द्वारा उत्तरदाता नं. १ विरुद्ध एफ.आई.आर. दर्ता गर्न निर्देशन दिँदै एक आदेश पारित गरिएको थियो।

११. पुनरावेदकका लागि उपस्थित वरिष्ठ अधिवक्ता श्री देवदत्त कामतले यस न्यायालयको कर्नाटक राज्य विरुद्ध टी.एन सुधाकर रेड्डी २०२५ एस.सी.सी. अनलाइन एस.सी. ३८२ को फैसलामा भर पर्दै पी.सी. ऐन अन्तर्गत एफ.आई.आर. दर्ता गर्नु अघिको सोधपुछ अनिवार्य नभएको तर्क गर्नुहुनेछ। ललिता कुमारी (सुप्रा) मा प्रतिपादित कानूनलाई विचार गरेपछि, यस न्यायालयले टी.एन. सुधाकर रेड्डी (सुप्रा) मा निम्नानुसार अवलोकन गऱ्यो:

"१९. ... प्रारम्भिक सोधपुछको आवश्यकता प्रत्येक मामिलाको विशिष्ट तथ्य र परिस्थितिमा निर्भर गर्दछ।

उदाहरणका लागि, भ्रष्टाचारका मामिलाहरू यस्तो श्रेणीमा पर्दछन् जहाँ प्रारम्भिक सोधपुछ 'गर्न सकिन्छ'।

२०. ललिता कुमारी (सुप्रा) मा उल्लेख भए अनुसार 'गर्न सकिन्छ' भन्ने शब्दको प्रयोगले यस्तो सोधपुछ गर्नु विवेकाधीन प्रकृतिको हो र अनिवार्य दायित्व होइन भन्ने कुरालाई जोड दिन्छ।

२१. ललिता कुमारी (सुप्रा) को तर्कलाई पछ्याउँदै, यस न्यायालयले मानागीपेट (सुप्रा) मा ठहर गऱ्यो कि ललिता कुमारी (सुप्रा) को निर्णयले कथित भ्रष्टाचारका मामिलाहरूमा प्रारम्भिक सोधपुछ वांछनीय रहेको उल्लेख गरे तापनि, यसले अभियुक्तलाई प्रारम्भिक सोधपुछको माग गर्ने अधिकार प्रदान गर्दैन। प्रारम्भिक सोधपुछ गर्न आवश्यक छ वा छैन भन्ने कुरा प्रत्येक मामिलाको विशेष तथ्य र परिस्थितिमा निर्भर हुनेछ, र यसलाई अनिवार्य आवश्यकता भन्न सकिँदैन, जसको अभावमा, भ्रष्टाचार सम्बन्धी मामिलामा अभियुक्त विरुद्ध एफ.आई.आर. दर्ता गर्न सकिँदैन।"

(जोर दिइएको)

यसबाहेक, उक्त मामिलामा, यस न्यायालयले ठहर गऱ्यो कि:

"५१. माथिको छलफलको आधारमा, हामी निष्कर्षमा पुग्छौं कि: क..... ख. पी.सी. ऐन अन्तर्गत प्रत्येक मामिलामा प्रारम्भिक सोधपुछ अनिवार्य छैन। यदि कुनै वरिष्ठ अधिकारीसँग विस्तृत र सुविचारित स्रोत सूचना प्रतिवेदन छ र कुनै पनि विवेकशील व्यक्तिले प्रथम दृष्टिमै सज्ञेय अपराध भएको देख्छ भने, प्रारम्भिक सोधपुछलाई बेवास्ता गर्न सकिन्छ। (जोर दिइएको)

१२. संक्षेपमा, यस न्यायालयले ठहर गरेको छ कि भ्रष्टाचारका मामिलामा प्रारम्भिक सोधपुछ वांछनीय भए तापनि अनिवार्य छैन। जहाँ कुनै वरिष्ठ अधिकारीले, सज्ञेय अपराध भएको खुलासा गर्ने विस्तृत स्रोत प्रतिवेदनको आधारमा, एफ.आई.आर. दर्ताको लागि आदेश पारित गर्दछ, त्यहाँ प्रारम्भिक सोधपुछको आवश्यकतालाई खुकुलो पार्न सकिन्छ।

१३. तैपनि, उत्तरदाता नं. १ का लागि विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता श्री रञ्जित कुमारले तर्क गर्नुहुनेछ कि उत्तरदाता नं. १ लाई एफ.आई.आर. दर्ता हुनु अघि आफ्नो स्थिति स्पष्ट गर्ने मौका कहिल्यै दिइएन। उहाँले थप तर्क गर्नुहुनेछ कि एफ.आई.आर. लाई सार्वजनिक पद धारकलाई हैरानी दिने साधनको रूपमा प्रयोग गरिएको छ र यो यस्तो मामिला हो जहाँ अधिकारी (उत्तरदाता नं. १) लाई कुनै पूर्व सूचना वा सुनुवाइ दिइएको थिएन, जुन प्रारम्भिक सोधपुछ भएको भए हुन सक्थ्यो।

१४. वरिष्ठ अधिवक्ता श्री देवदत्त कामतले यस न्यायालयको सी.बी.आई. विरुद्ध थोम्मान्द्रु हन्ना विजयलक्ष्मी (२०२१) १८ एस.सी.सी. १३५ को हालैको तीन-न्यायाधीश बेञ्चको निर्णयमा भर पर्नुभएको छ जहाँ यो स्पष्ट रूपमा भनिएको थियो कि अभियुक्त सार्वजनिक पद धारकलाई एफ.आई.आर. दर्ता गर्नु अघि कथित अस्वाभाविक सम्पत्तिको बारेमा स्पष्टीकरण दिने कुनै अधिकार छैन। हाम्रो पनि यही राय छ कि यो सही कानूनी स्थिति हो किनकि यस चरणमा सार्वजनिक पद धारकलाई सुनुवाइको कुनै अन्तर्निहित अधिकार छैन।

१५. माथिको दृष्टिकोणमा, यो स्पष्ट छ कि वर्तमान मामिलामा प्रारम्भिक सोधपुछ अनिवार्य थिएन, किनकि माथि उल्लिखित स्रोत प्रतिवेदनको रूपमा एस.पी. समक्ष विस्तृत जानकारी पहिले नै उपलब्ध थियो। हामीले एस.पी. द्वारा उत्तरदाता नं. १ विरुद्ध एफ.आई.आर. दर्ता गर्न निर्देशन दिँदै पारित गरिएको आदेश पनि हेरेका छौं, जसले एस.पी. ले स्रोत प्रतिवेदनको रूपमा आफू समक्ष राखिएको सामग्रीको आधारमा त्यो आदेश पारित गरेको देखाउँछ।

१६. मामिलाको सम्पूर्ण तथ्य र परिस्थितिहरूलाई विचार गर्दा, हाम्रो सुविचारित राय छ कि उच्च न्यायालयले वर्तमान मामिलामा एफ.आई.आर. खारेज गर्नु हुँदैनथ्यो। तदनुसार, हामी यो पुनरावेदन स्वीकार गर्दछौं र मिति २५.०४.२०२४ को विवादित आदेश यसद्वारा बदर गरिन्छ।

१७. अन्तरिम आदेश(हरू), यदि कुनै भए, खारेज गरिन्छ(न्)।

१८. विचाराधीन निवेदन(हरू), यदि कुनै भए, फर्स्योट गरिन्छ(न्)।

मामिलाको परिणाम: पुनरावेदन स्वीकृत।

†*मुख्य बुँदाहरू तयार पार्ने*: दिव्या पाण्डे